

УКРАЇНОЗНАВЧІ ДОСЛІДЖЕННЯ У ПРОТИДІЇ РАШИЗМУ
(Рецензія на колективну монографію «Українознавство у впровадженні національно-патріотичного виховання в освітній та гуманітарний простір України в умовах російсько-української війни».
Київ, 2024. 262 с.)

Кровопротитний і затяжний характер повномасштабної геноцидно-окупаційної війни Російської Федерації проти України актуалізує наукове осмислення ролі й місця українознавства у протистоянні ворогу, його злочинним діям і агресивній пропаганді, в мобілізації українського народу на захист держави, збереження її суверенітету і територіальної цілісності. У цьому зв'язку заслуговує уваги оприлюднена в грудні 2024 р. наукова праця «Українознавство у впровадженні національно-патріотичного виховання в освітній та гуманітарний простір України в умовах російсько-української війни». Вона стала

результатом системних міждисциплінарних напрацювань творчого колективу вчених НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка у складі: Юрія Фігурного (керівника авторського колективу, упорядника і наукового редактора), к. і. н., ст. дослідника; Наталії Безсмертної, м. н. с.; Галини Лозко, д. філос. н., проф.; Любові Отрошко, м. н. с.; Ольги Шакурової, к. і. н.; Юліани Шинкарик, м. н. с.

Колективна монографія написана в ході виконання НДР «Українознавство у впровадженні національно-патріотичного виховання в освітній та гуманітарний простір України в умовах війни» (керівник – к. і. н. Шакурова О. В.), проведеної упродовж 2023–2024 років. У ній обґрунтовується місце українознавства в освітньо-гуманітарному та інформаційному просторі України, зростання його ролі в національно-патріотичному вихованні української молоді в умовах повномасштабної російсько-української війни.

На основі різноманітних джерел та наявної літератури простежено, як з часу відновлення незалежності України в 1991 р. протікали два взаємопов'язаних процеси: відродження і становлення новітнього українознавства і реформування освітнього простору, як відбувалося подолання радянських рудиментів у змісті, методах і формах діяльності наукових і навчальних установ, як відбувалася декомунізація та деколонізація суспільства. Водночас автори звернули

увагу на суперечливий і непослідовний характер змін, зазначили, що внаслідок бездіяльності тогочасних органів влади активізувалися антиукраїнські й антидержавницькі сили, адепти радянського способу життя, прихильники ідеології «руського мира», російська агентура і сепаратистські організації. У відповідь на Євромайдан і Революцію гідності Російська Федерація інспірувала так звану «руську весну», а відтак вдалася до збройної агресії, окупації Автономної Республіки Крим, частини Донецької та Луганської областей, що стало репетицією повномасштабної війни проти України з лютого 2022 р. Виникла реальна загроза існуванню Української державності та української нації як виклик для всього українського народу, для демократичних сил Європи і світу.

У монографії показано, що війна прискорила реформування наукового і освітнього простору України, перебудову всієї системи науки та національної освіти на военний лад, сприяла консолідації українського суспільства, утвердженню української ідентичності, підвищенню національно-державницької свідомості громадян. Дослідники переконливо доводять, що за таких умов українознавство стало важливим і дієвим засобом національно-патріотичного та державницького виховання української молоді, передусім учнівської та студентської. Ключова думка, яка пронизує дослідження, зводиться до того, що для остаточної перемоги над російським агресором, окрім військових, геополітичних, дипломатичних, політичних, економічних, фінансових й етнокультурних чинників, необхідно активно задіяти гуманітарний фактор, передусім світоглядно-виховний

потенціал українознавства як інтегративної науки, ідейного фундаменту державницької свідомості суспільства, як навчальної дисципліни. Досвід підтверджує, що українознавство здатне стати духовним осердям об'єднання, згуртування і консолідації громадяни України, формування монолітної української громадянської (політичної) нації (с. 5–6).

Поряд з питаннями концептуалізації українознавства та національно-патріотичного виховання, обґрунтування їх предметного поля і понятійно-категоріального апарату дослідження у колективній монографії значне місце відведено практичним питанням, узагальненню набутого досвіду впровадження українознавства в освітній та виховний простір України з урахуванням особливостей, зумовлених російсько-українською війною. Осмислено, зокрема, основні концепти та складові методологічного інструментарію українознавства, розкрито його роль у впровадженні національно-патріотичного виховання. Охарактеризовано базові філософсько-теоретичні основи інституціалізації українознавства як науки та навчальної дисципліни під час російсько-української війни. Проаналізовано створення, становлення та функціонування Науково-дослідного інституту українознавства як важливого чинника українського державотворення, націєтворення та етнокультуротворення.

Значне місце автори відвели висвітленню історії створення та досвіду діяльності українських національно-патріотичних і збройних формувань, включаючи й Українську Повстанську Армію. Їх приклад має важливе значення для посилення

національно-патріотичного виховання громадян України під час російсько-української війни. Виявлено, що в ході повномасштабної російської агресії залучення досвіду Української Повстанської Армії сприяє посиленню національно-патріотичного виховання громадян України, допомагає консолідації українців та пришвидшує перемогу над ворогом.

У роботі висвітлено досвід різних інститутів у формуванні національно-патріотичної мистецької еліти України: засобів масової інформації, культурних, мистецьких та музейних установ, зокрема Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. Простежено використання музейної справи задля актуалізації національно-патріотичного виховання в Україні в умовах неоголошеної російсько-української війни. Прослідковано місце Музею просто неба у Переяславі у впровадженні національно-патріотичного виховання в освітній та гуманітарний простір України з урахуванням специфічних умов війни (с. 6–7).

Окрема частина монографії присвячена з'ясуванню правових аспектів та історіографії національно-патріотичного виховання українства в діаспорі. Ці сюжети набувають особливого значення, оскільки нинішня війна спричинила нову хвилю міграції українських біженців. Мільйони мігрантів поповнили українську діаспору в різних регіонах світу, а це диктує необхідність вироблення нових, більш дієвих форм і методів національно-патріотичного виховання українців, які опинилися за кордоном,

покликаних активно мотивувати їх підтримку України і майбутнє повернення на Батьківщину.

Належна оцінка науково-теоретичного рівня колективної монографії «Українознавство у впровадженні національно-патріотичного виховання в освітній та гуманітарний простір України в умовах російсько-української війни», її практичного значення не означає, що праця позбавлена недоліків. Вона недостатньо структурована, окремі її частини нагадують збірник статей. Варто було загострити увагу на способах упередження таких вкрай негативних явищ, як колабораціонізм і зрадництво. Викликає подив як мізерний наклад такого актуального і важливого видання, так і те, що на нього не знайшлося бюджетних коштів і воно побачило світ завдяки власним інвестиціям авторів праці. За таких обставин дуже важливо оперативно розмістити електронний варіант монографії на сайті НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка, щоб донести знання і результати, отримані авторами впродовж двох років системної науково-дослідницької праці, до громадськості України, передусім широкого кола науковців та освітян.

Олег КАЛАКУРА

[orcid.org/ 0000-0003-2617-0115](https://orcid.org/0000-0003-2617-0115)

доктор політичних наук, професор,
головний науковий співробітник
відділу етнополітології
Інституту політичних
і етнополітичних досліджень
ім. І. Ф. Кураса НАН України